

EMLÉKIRAT ÉS NAPLÓ

avagy

EMLÉKIRAT A NAPLÓBAN

(*Barcza György memoárjairól*)

PRITZ PÁL

Bő esztendeje a Történelmi Szemlében Barcza Györgynek az 1918/1919-es forradalmakhoz való viszonyát vizsgáltam.¹ Döntően az itthon 1994 óta nyomtatásban rendelkezésre álló memoárja, valamint az idők során felgyűlt történeti ismereteim tükrében. Az emlékirat 1994-es kiadása a szokásosnál messze alaposabb, az abban közreműködők – Antal László, Bán D. András, John Lukacs, Gudenus János, Szakály Sándor, Borsosné Zétény Angéla – munkája révén igen gazdag dokumentáció segíti az olvasót az emlékirat alaposabb olvasásában.²

Mindennek birtokában és a sok szempontból értékes memoárnak a múlthoz való viszonyát vizsgálva, erőnyeit és gyengéit számba véve két helyütt is arról írtam, hogy tisztánlátásunkat sokban segítheti majd, ha megismerhetjük a jeles diplomata naplóbejegyzéseit is.³

John Lukacsnak az 1994-es kiadás 2. kötetében *Barcza György írott hagyatéka* címmel olvasható tömör áttekintéséből ugyanis megtudható, hogy az amerikai egyesült államokbeli Stanfordban lévő Hoover Intézetben elhelyezett *Barcza-hagyatéka* nem kevesebb mint tizenkét nagy dobozban van. Míg a visszaemlékezés háromdoboznyi, addig az 1914 elejétől 1947 végéig vezetett naplók hét(!) dobozt töltenek meg.⁴

Jóllehet az 1994-es kiadásban (teljesen érthető módon) csupán egy-egy rövidke részletet lehet olvasni ebből a hatalmas naplófolyamból, ám az is bőséggel elegendő – írjuk⁵ –, hogy világos legyen: az emlékirat és a napló között számos ponton markáns különbség lehet.

Aztán annak kapcsán, hogy emlékirata szerint Barcza „rendkívül” megörült volna, amikor 1919 szeptemberében megtudta, Budapestről visszaküldik Dániába, ugyan hangot adtunk kétkedésünknek, ám határozottabb véleményt nem formálhattunk.

„Ha majd megismerhetjük a Hoover Intézetben lévő naplókat, akkor egészen bizonyosan részletesebb és hitelesebb beszámolót olvashatunk...⁶

Ezt a reményt John Lukacs tájékoztatójára alapoztuk, aki a fent említett áttekintésében azt írja, hogy „a naplók szövege harminchárom esztendőn hézagtalan, kivéve az 1941. január-májusi bejegyzéseket”.⁷

2011 őszén az a szerencse ért, hogy a Hoover Intézetben saját kutatásaikat végző Balogh Margit és Bognár Szabina⁸ jóvoltából az egész naplófolyamról szinte hiánytalan digitális másolatot kaptam.

¹ Barcza György és a forradalmak kora. Történelmi Szemle 2010. 3. sz. 341-355.

² *Barcza György: Diplomata-émlékeim 1911–1945.* Összeállította és szerkesztette Antal László. A jegyzeteket és az utószót Bán D. András, a bibliográfiai utószót John Lukacs írta. I-II. köt. Európa, Bp., 1994. – A továbbiakban: Barcza 1994 (Gudenus János, Szakály Sándor, Borsosné Zétény Angéla a kötet dokumentációját segítette.)

³ Mondjuk mindezt annak ismeretében, hogy a napló is konstrukció, tehát annak sorait is komoly rálátással kell kezelni. Mások azt mondanák: kontextualizálni kell.

⁴ Barcza 1994, II, 239.

⁵ Történelmi Szemle 2010. 3. sz. 343.

⁶ Uo. 351.

⁷ Barcza 1994, II, 240.

Az már éppen nem szerencse, hogy az anyag „lapozgatása” világossá tette: Barcza 1916 novembere és 1923. július 8. között *nem* vezetett naplót.⁹

Helyette azt tette, hogy Bécsben 1924 októberében megírta az 1919. október 31-ig tartó időszakra vonatkozó visszaemlékezéseit.¹⁰

Aztán azokat beillesztette a naplófolyamba. John Lukacsot minden bizonnyal ez vezette félre.

*

Hallgassuk meg erről magát Barcza Györgyöt.

„Amikor felmentettek az athéni cs. és kir. követségen betöltött, 1914. január elsejétől 1916. szeptember 7-ig tartott szolgálatomból, akkor a szófiai követségre osztottak be szolgálatra. Ezt a posztot nem szívesen vettem, mert nem akartam magamat kivonni köteletségem alól, amikor korosztályom és kollégáim többsége a háborúban ezekben az időkben a fronton volt. Bulgáriába történő elutazásomra – amely már teljesen elő volt készítve – azonban mégsem került sor, mert jelentősen kedvezőbb alkalmazásomra került sor a kopenhágai követségünkhöz, amelyet a legnagyobb örömmel fogadtam. Négy és fél évet töltöttem ott, részben mint osztrák-magyar követségi titkár, részben (a Monarchia összeomlása után) mint magyar ügyvivő. 1921-ben a követséget Stockholmba helyezték át, ahol még egy teljes évet töltöttem. Visszaemlékezéseimet ebben az időben helyben nem jegyeztem fel, most ellenben pótolni akarom azt a még élénken bennem élő benyomásaim alapján.”¹¹

E sorok – melyeknek akár egy freudista tankönyv példatárában is helyük lehetne – tehát nem csupán pontos eligazítást nyújtanak arra vonatkozóan, hogy miképpen is került ez a közel 180 oldalnyi szöveg a naplóba, de mosolyt is fakasztanak. Hiszen akaratlan kendőzetlenséggel mutatja meg, hogy hősünk csupán addig a pontig akart a frontra menni, amíg azzal szemben a szófiai küldetés bekövetkezése volt a láthatáron. Amint ellenben a jelentősen kedvezőbb kopenhágai misszió lehetősége merült fel, azt a „legnagyobb örömmel” fogadta el.

Legyünk őszinték: az egyszer megélhető földi létünkben legtöbbször így gondolkodunk. „Csak” az emelkedett frázisokat ne emlegette volna...

*

Azután az 1924-ben keletkezett visszaemlékezésen belül a téma ismét előbukkan. Mivel joggal feltételezhetően a fentebbi sorok már akkor kerültek a visszaemlékezés elejére, amikor maga az egész szöveg elkészült, hiszen azoknak a szöveg keletkezését magyarázó jellegük van, ezért valójában ezek az alábbi mondatok íródtak meg először.

Így hangzanak:

⁸ A kutatóútra Balogh Margit révén került sor, az anyag digitalizálása Bognár Szabina munkája volt.

⁹ Barcza Bécsből 1923. július elsején Rómába utazik. Megérkezve az örök városban, a Via Veneto-n lévő Palace szállóban július 9-én (az utat elejétől megelevenítve) kezdi ismét a gépelést. Immáron magyarul. Addig németül írt. Ahol az vélelmünk szerint szükséges, ott jegyzetben az eredeti szöveget is közöljük. - Hoover Institution Archives, Stanford, California. György Barcza Nagyalásonyi Papers, Box 3, 1923 Roma 1/17. – Itt és a továbbiakban az első szám a forrás oldalszámát, a perjel utáni szám a digitális felvétel számát adja meg.

¹⁰ Először ugyan Barcza azt írja, hogy a Bécsből szeptember második felében megérkezett utasítás október elseji időponttal rendelte el a követség bezárását, a következő lapon ellenben már arról számol be, hogy október 31-én volt utoljára az épületben. Ekkor vette le a falról I. (IV.) Károly császár és király képét, vette magához a zászlók közül a magyart, majd a közeli hídra ment és onnan a vízbe dobta a követség pecsétjeit. Sic transit gloria mundi – ezzel az ismert, ősrégi latin mondással zárja visszaemlékezését. Hoover Institution Archives, Stanford, California. György Barcza Nagyalásonyi Papers, Box 2, Kopenhagen 1916-1918. (A továbbiakban: Kopenhagen) 179/83. és 180/84. Az 1946-os memoár is az október 31-i dátumot adja meg. Barcza 1994, I, 133.

¹¹ „Von meinem seit den 1. Jänner 1914 bis 7. September 1916 in Athen bei der dortigen k. u. k. Gesandtschaft innegehabten Dienstposten enthoben wurde ich zur Dienstleistung unserer Gesandtschaft in Sofia zugeteilt. Ich nahm diesen Posten nur ungerne und deshalb an, weil ich im Kriege, zu Zeiten als meine Altersgenossen und Kollegen größtenteils an der Front waren mich meiner Pflicht nicht entziehen wollte. Meine Abreise nach Bulgarien, die schon vollkommen vorbereitet war, fand dennoch nicht statt, da sich im letzten Augenblick für mich doch eine andersweitige, bedeutend angenehmere Verwendung bei unserer Gesandtschaft in Kopenhagen fand, die ich freudigst annahm. Ich verbrachte dort vier einhalb Jahre, teils als österreichisch-ungarischer Legationssekretär, teils, nach dem Zusammenbruche der Monarchie in der Eigenschaft eines ungarischen Geschäftsträgers. Im Frühjahr 1921 wurde der Sitz der ungarischen Gesandtschaft von Kopenhagen nach Stockholm verlegt, wo ich noch ein ganzes Jahr verbrachte. Meine Erinnerungen aus dieser Zeit habe ich damals an Ort und Stelle nicht aufgezeichnet und will sie nunmehr nach den in mir noch lebhaft lebenden Eindrücken nachholen. – Wien im Oktober 1924 - Kopenhagen 0/89. Valójában - mint fentebb jeleztük - ezekre az évekre már nem terjed ki a visszaemlékezés. Az 1919. október 31-ével zár.

„Véletlen folytán változott ez meg, és Szófia helyett Koppenhágába osztottak be. Ha én annak idején *véletlenül* nem találkozom a Külügyminisztérium folyosóján báró Schlechta-val, a személyügyi referenssel, aki aztán engem egészen váratlanul Bulgária helyett Dániába küldött, akkor Szófiában azután később egészen biztosan a közép-európai káoszba kerülünk, és a Monarchia összeomlása után minden azután bekövetkezett nehéz időt Magyarországon kell eltöltenünk. Így voltunk mi a szép, nyugodt Koppenhágában.¹² (Kiemelés – P.P.)

Az 1946-ban keletkezett memoárban az áthelyezés tényét egy harmadik variációban ismerheti meg az olvasó. E szerint Schlechta báróval ez ügyben Barcza György két ízben találkozott. Az első találkozon a személyügyi tisztviselő „tudatta vele”, hogy szabadsága lejártával Szófiába lesz beosztva. 1946-ban Barcza köntörfalazás nélkül megírja: „mondanom sem kell, hogy Athén után egy újabb balkáni állomáshelynek semmit sem örültem.” (Nem sokkal előtte egyenesen azt mondja, hogy hátuk mögött a görög fővárossal feleségével – Alexa bárónővel – úgy érezték magukat „mintha egy álomból, egy rossz álomból” ocsúdtak volna fel.¹³) De „beletörődött” sorsába. Aztán amikor ismét Bécsbe érkezett, hogy Szófia előtt elbúcsúzzon, akkor „még eszembe jutott, hogy búcsúlátogatást illenék tennem a politikai osztály főnökénél, Forgács grófnál is.” És amíg a nagyúrra várakozott „arra ment Schlechta báró, ki engem meglátva, hozzám sietett, és azt kérdezte, vajon tudnék-e azonnal Koppenhágába utazni, s ha igen, oda fog beosztani. Boldogan biztosítottam, hogy azonnal indulok...”¹⁴

Életünkben, sorsunk alakulásában a véletlennek számos esetben valóban nagy szerepe van. És – minden exkluzivitásával – a külügyi szolgálatban is szület(het)nek merőben váratlan, az eltervezettet vastagon megmászó döntések. Vérünkben fakad, ha azt látjuk, hogy sorsunk kedvezőtlen irányba fordul – s tehetjük –, akkor természetesen minden tőlünk telhetőt megteszünk annak érdekében, hogy sorsunkat kedvezőbb irányba tereljük.

Így nem csodáljuk, hogy 1916-ban Barcza György nem akart beletörődni abba, hogy Szófiába vezényeljék. A politikai osztály vezetőjétől – úgymond – utolsó pillanatban felmerült búcsúlátogatásának meritumáról is másfajta gondolataink vannak. Azt, hogy valójában egy vagy két megbeszélés volt Barczának ez ügyben báró Schlechtával természetesen már soha nem fogjuk megtudni. Ám amit korábbi búvárkódásaink Barcza György jellemének gyengeségeiről felszínre hoztak,¹⁵ s amihez most a dán fővárosba történt áthelyezése háromféle módon történt elbeszélését elevenítettük fel, nos, mindezek ismeretében bizony igencsak megkockáztatónak tartjuk, hogy a Koppenhágába történő áthelyezés az akkoron követségi titkár tevélegesen közreműködésével történt.

Feltevésünkben az is megerősít, amit 1946-os visszaemlékezésében az immáron magyar Külügyminisztérium vele kapcsolatos 1921. évi tervéről ír. Akkor ugyanis Belgrádba tervezték az áthelyezését. Az illetékesek tudhattak valamit arról, hogy diplomatájukat nem lehet olyan könnyedén ide-oda helyezni. Ezért a személyzeti főnök „óvatos levélben” értesítette a tervről. Barcza azonban – mint írja – ’védekezett’ a döntés ellen. Így kerül a ’félvörös Ausztria’ fővárosába., az ottani magyar követségre. Bécs azonban még ekkor is Bécs maradt, tehát megtörténhetett az áthelyezés.

„Igen-igen érdekes lenne megtudnunk – írtuk korábban –, vajon mit is jelentett konkrétan e szó tartalma.¹⁶

Vélhetőleg most közelebb jutottunk a rejtélyhez.

Ismételjük: teljesen emberi történetről van szó, Csak az a hamis máz ne lenne rajta...

*

Korábban, az 1924-es napló ismerete nélkül azt írtuk, hogy Barcza György a Monarchia bukásából, a forradalom kirobbanásából csak a zűrzavart látta, illetve azt, hogy kiváltója – úgymond – a „szélsőbaloldali agitáció” volt.¹⁷

¹² Uo. 169/72. „Wäre ich damals nicht zufällig noch dem Personalreferenten Br. Schlechta am Gange des Ministeriums des Äussern in Wien begegnet der mich dann ganz unerwartet statt nach Bulgarien nach Dänemark sandte, so wären wir in Sofia dann später ganz sicher ins mitteleuropäische Chaos hineingerathen und hätten dann nach dem Zusammenbruche der Monarchie sicherlich all die schweren Zeiten, die darauf folgten in Ungarn verbringen müssen. So waren wir in schönen, ruhigen Kopenhagen...”

¹³ Barcza 1994, I, 90, 89.

¹⁴ Uo. 90.

¹⁵ Pritz Pál: Az objektivitás mítosza? Magyar Történelmi Társulat, Bp., 2011. Uő: Barcza György visszaadja a „kölcönt” Bárdossy Lászlónak. In: (Gebei Sándor, ifj. Bertényi Iván, Rainer M. János szerk.) Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére. Líceum, Eger 2011., 248-254., valamint uő: A bukás után. Barcza György hazai életének kezdete – és annak előtörténete. Századok 2011, 6. sz.

¹⁶ Barcza 1994, I, 152, valamint Történelmi Szemle 2010. 3. sz. 353.

¹⁷ Történelmi Szemle, 2010. 3. sz. 343.

A véleményét kulcsfontosságú módon formáló esetet 1946-os emlékiratában így írja le:

„Zsebemben volt már a berlini hálókocsi jegye, hogy másnap visszautazom Koppenhágába, midőn este vacsorára menet egy kaszárnya előtt félig felnőtt suhancok hangos szitkozódására lettem figyelmes. Odanézve láttam, hogy ezek a kaszárnya kapuja melletti állami címert feszegetik le a falról, s azután, midőn a földre esett, lábbal tiporják. A posztoló katonák pedig ezt tétlenül szemlélték. Ez a kis esemény az őszi esőtől nedves pesti aszfalton a Monarchia összeomlásának szimbóluma volt. Vége volt a fegyelemnek, a kötelességtudásnak, elborzadva láttam, amint szuronyos katonák egykedvűen nézik, hogy ráncigálják a suhancok az utca sarkába az ország címert! Soha ezt a megdöbbentő első pillanatfelvételt az 1918. évi őszi összeomlásunkról el nem felejttem!”¹⁸

Az 1924-es emlékiratban hasonló szellemiségű, de mégis más.

„Október utolsó napjaiban Budapesten voltam szabadságon és saját szememmel látta a forradalom kitörését. Amikor az egyik este, október 31-án este 10 óra körül hazamentem, láttam amint egy csoport félig felnőtt legény a Veres Pálné utcában lévő laktanya címerét kurjongatva leveri és láttam, hogy az őrszem azt hagyja.”¹⁹

Tehát az elbeszélés az előzőnél sokkal konkrétabb és részletesebb. Megtudjuk, hogy az incidens a forradalom előestéjén és a Veres Pálné utcában történt. Az említett laktanya a mostan V. (akkor IV.) kerületi Veres Pálné utca 1. számú épülete, amely a cs. és kir. budapesti 4. hadtest törzsének adott otthont, s amelyet a hadtest 1890 és 1908 közötti parancsnokáról, Lobkovitz Rudolf tábornagról neveztek el.²⁰

Azután az is nyilvánvaló, hogy az 1946-os elbeszélés irodalmi eszközökkel dúsított történet. Barcza nem vacsorára ment, hanem hazafelé tartott, az egyéb valótlanosságokat 1924. évi elbeszélése további részleteinek felidézésével cáfoljuk majd.

„Az állami címer letévése szimbóluma volt a forradalomnak, és az a mód, ahogy az őrszem azt közömbösen nézte, az engem a nép érzületéről világosított fel.”²¹

Barcza György szeretett, és amikor tehetett (nagyon jól tette) tudott is jól élni. Számára az írás is az életöröm egyik forrása lehetett. Másként (senki nem kényszerítette) aligha született meg volna a hatalmas naplófolyam és a két visszaemlékezés. És jóllehet a történész természetesen mindent megtesz, hogy remélt olvasójának a lehető legjobban idézze fel a múltat, s ennek érdekében az emlékirat gyenge pontjairól is tájékoztassa, közben azonban maga is számtalanszor élvezettel olvas. Látja, az emlékirat- és naplóíró törekvését, azt, hogy mindent a legjobb tudása szerint jegyezzen le. Igaz, ez számos alkalommal nem sikerül. Mert Barcza György helyzete, érdekei, érzelmei (ha úgy tetszik: helyzetünk, érzelmeink, érdekeink) optikáján bizony megtörnek a fénysugarak. Amit Barcza a forradalmak koráról elmond, az nagyon sok vonatkozásban elrajzolt, nemegyszer kimondottan hamis. Mégis helyenként elképesztően önleleplező. Mint most is.

Ha a forradalmakról ír, szinte egyvégtében csöcselékről, csak félig felnőtt suhancokról beszél, és (ami az 1946-os, a holokauszt után nem sokkal írott elbeszéléseiből teljesen hiányzik²²) bizony szélsőségesen zsidózik. Itt ellenben pőrén megmutatkozik, hogy Barcza nagyon is meglátta ennek az eseménynek a legmélyebb értelmét. A nemzet és nép közötti szakadékot. Mivel a nép elemi erejű felkelése fosztja meg (pontosabban szólva: megfosztani látszik) kiváltságos életétől, ezért a sok indulata, lejárato beállítása.

„Lukasics tábornok, akinek még voltak megbízható csapatai ezen az éjszakán Schönbrunnba telefonált, és felhatalmazást kért, hogy a tömeggel szemben fegyvert használhasson. Károly király nem adott felhatalmazást így Károlyi és elvtársai sikere biztosított volt.” Eddig az akkoron általa még bizonyosan nem ismert tények közlése, majd azokból az alábbi következtetéseket vonja le: ha Lukasics nem kér engedélyt és lövet, akkor a dolgok a legnagyobb valószínűség szerint nem oly messzire jutottak volna, mint aztán jutottak. A régens²³ gyengesége csaknem mindig a forradalom oka. Egy marék, parancsot mindenképpen teljesítő, bátor csapattal felkelők ezrei téríthetők észre. Aki ezeket a félig felnőtt suhancokat látta, akik Pesten az utca forradalmát csinálták – elmélkedik tovább –, alig érti meg, hogyan volt lehetséges forradalmat csinálni.

¹⁸ Barcza 1994, I. 115. (Szóban forgó tanulmányunkban az idézet helye 343-344.)

¹⁹ Koppenhagen 145/48.

²⁰ Az épületet egyébként a két világháború között is Lobkovitz laktanyaként tartották nyilván. - Ezen adatokat Kiss Gábortól, a Hadtörténelmi Intézet Levéltárának munkatársától tudom, s közléséért őszinte köszönetet mondok.

²¹ Koppenhagen 146/49.

²² A „zsidó” szó az 1946-os emlékirat forradalmakkal foglalkozó részében egyetlen alkalommal sem fordul elő. Abban a talányos kérdésben, hogy az 1946-os emlékirat elkészítéséhez használta-e Barcza a naplófolyamot, már korábban egyértelműen arra jutottunk, hogy nem. Az 1924-es napló esetében ellenben határozottan az a véleményünk, hogy igen. Ez a két szöveg filológiai egybevetésével bizonyítható (lenne). Több helyen mindkét visszaemlékezésben ugyanazt írja Károlyiról, a „csöcselékről”, „csak” éppen azt a szót, hogy „zsidó” 1946-ban a leg gondosabban elkerüli.

²³ Barcza a homo regiusnak kinevezett József főhercegre, az ő erőtlén szerepére utal.

Akik ellenben látták a többszázezer hazaözönlő katona indulatát, azok (messze nem csupán a tisztességes történészek, de maguk a kortársak is, például azok, akik Schönbrunnban az uralkodó körül voltak) tudták, hogy lehetséges ugyan egy marék, „mindenképpen parancsot teljesítő” katonával lövetni, ám azzal nem a rendet állítják helyre, hanem a poklok kapuit nyitják meg.

A második világháborúban azután az első nagy háborúhoz képest is (a magyar sors szempontjából leginkább 1943-1944-ben) nagyobbra tárultak a poklok kapui. És Barcza György 1946-os memoárjában már nem ismétli meg ezt a nemes ötletét.

*

A Tanácsházán a Nemzeti Tanács ülésezett, „Károlyi és a zsidói” (írja tömény utalással és valótlanossággal), az utcán pedig ezek a suhancok jártak körben. A régi bátor katonák letépték katonai jelzéseiket és a Kossuth nótát énekelték. Az éjszaka gyakran gépfegyvert lehetett hallani és amikor korán felébredt, szobájába testvérének „bátor huszárja” jött be könnyezve, mert az utcán a bátorsági érdemérmét erőszakkal letépték. Akik ezt tették „félíg felnőtt zsidó suhancok” voltak, akik az egész háború alatt Pesten „dekkoltak”, miközben ő kinn a fronton az ő életüket és vagyonukat védelmezte. Ezek a „csibészek” mertek rátámadni. Amikor Barcza kiment a házból, azt látta, hogy az utcák tele voltak katonákkal, akik mind piros-fehér-zöld kokárdát és fehér virágot²⁴ viseltek. A forradalom győzött és Tisza István a Hermina úti villájában feküdt meggyilkolva.

„Minél előbb Koppenhágába, a családomhoz akartam jutni, ezért este egy bumli vonattal észak felé elutaztam.”²⁵

*

„Finom modora – írtuk korábban – természetesen távol tartotta a Károlyi Mihályt *útszéli módon* rágmalmazók táborától, a polgári demokratikus forradalommal szemben gyakorta hangoztatott valótlanosságok ismételtetése ellenben egyáltalán nem volt ellenére.”²⁶

Az 1924-ben írt napló e tekintetben szemmel láthatóan durvább. Károlyit folyton a „csöcselék”, a „zsiványok”, a „demagóg, zömmel zsidók” társaságában emlegeti, akinek politikája „eszelősen” naiv.²⁷ „Az antantnak nem is lehettek volna jobb ügynökei az országban Károlyinál, aki a háború alatt a föld alatt bujtogatott, aztán pedig az egész országot az ellenségnek prédául adta.”²⁸

A különbség oka minden bizonnyal az emlékező 1924-es és az 1946-os helyzete közötti vaskos eltérés. 1924-ben Barcza György 36, 1946-ban 58 esztendősen. 1924-ben a konszolidálódó Horthy-rendszer egyik diplomatája, aki meglehetősen biztos, s szép jövőt ígérő pozícióból gondol vissza a nagy megrázkódtatásra, amelynek lidérces árnyai még ott kóboroltak lelkének zugaiban.²⁹ 1946-ban ellenben már csak úgy tudhatja

²⁴ Azt, hogy őszi rózsák voltak, nem említi. – 1946-ban már igen. Barcza 1994, I. 116.

²⁵ Kopenhagen 146/49, 147/50. és 148/51. – Szó sincs tehát hálókocsiról. Annál inkább arról, hogy a cseh hatóságok ezután lezárták a határt, Barcza az utolsó vonattal jutott el Németországba. Az éjszaka a Mackensen hadsereg két tisztjével utazott, feje alatt egyik zsákjukkal, aztán reggel megtudta, hogy a Mackensen hadsereg pénztárán pihent. Ennek okán aztán – teljesen érthetően – megjijedt, mi lesz, ha a csehek letartóztatják. („Jach hatte nur wenig Gepäck mit, schlief die Nacht im Coupé auf einem Sack von welchem es sich herausstellte, daß er 7 Millionen Mark, die ganze Kasse der Mackensen Armee enthielt. Nicht ohne Angst fuhr ich weiter.) Az 1946-os visszaemlékezés ezen a ponton is alaposan átstilizálódik. „Útitársam egy hatalmas lánán ült, melyről Berlinbe érve azt mondta nekem, hogy abban Mackensen balkáni hadseregének egész pénzkészlete van aranyban. Gratuláltam neki, hogy ezt a sok-sok milliót így sikerrel átmentette.”

Az nem kétséges, hogy az 1946-os emlékirat a publikálás céljával született. Mint más helyütt korábban már írtuk, Barcza így akart elégtételt venni zátonyra futott életéért. Az 1924-es visszaemlékezés ellenben valójában a napló része, s ekképpen pillanatig sem lehet kétséges, hogy az van közelebb a múlt valóságához. Ebben a pénztörténetben egyértelműen ez volt a valóság. A maga egyszerűségével, a kockázat súlyának még a cseh területen történt megismerésével, amelyben egy grammnyi aranyról sem volt szó. Annál inkább lehetett volna véres kimenete az ügynek...

²⁶ Történelmi Szemle 2010. 3. sz. 345.

²⁷ Kopenhagen 145/48.

²⁸ Uo. 159/62. – Amikor az olvasó azt látja, hogy 1919 szeptemberében hazaérkező Barcza a románok által lepusztított főváros látványára emlékezve így ír: „Károlyi Mihály büszke lehetett művére”, akkor bizony teljesen egyértelmű a látélet. Osztályos társát jobban meggyűlölte, mint Kun Bélát. Uo. 178/82.

²⁹ „Életem végéig fogok emlékezni arra a pillanatra” – írja, amikor 1919. augusztus elsején délután megvette Berlinkse Tidende nevű újságot, s azon elolvasta a vastagon szedett hírt, hogy Kun Béla megbukott és elmenekült. Pillanat alatt fényesebb lett számára a Nap, minden nevetett, barátságos alakot öltött, feleségével este könnyezve borultak össze. „Elmúlt a szörnyű lidércnyomás” – lelkendezik. 3-án ünnepi étkezésre jönnek össze volt főnökével, gróf Széchenyi

maga mögött az újabb nagy összeomlást, hogy az országot tragédiába kormányzó erőkkel is időközben már meghasonlott. És mégis minden porcikája idegenkedik attól, hogy az új hatalom szolgálatába szegődjék.

Miközben azt nemegy neves pályatársa megteszi.

Emigrációban, nem sok jóra számítva él.

„Pályám legnehezebb ideje a Monarchia összeomlásától 1919 őszeig tartó időszak volt.” – írja 1924 októberében, tehát fél évtizedes rálátással.³⁰ Világos beszéd. Ez a kulcsa mindannak, amit ebben a visszaemlékezésben olvashatunk. Csak akkor értjük meg a forradalmak elleni gyalázkodó kirohanásait, ha azokat addigi életével vetjük egybe. Luxushoz szokott világában a legtermészetesebb volt, hogy Berlinben minden esetben a Hotel Adlonban, a német főváros egyik legelőkelőbb szállodájában szálljon meg, ahol még 1918 húsvétján is a szobák és az ételek „elviselhetőek” voltak.³¹

Barcza György és családja jól élt Dániában. Ebben a hárommillió, polgárosult, a háborút borzalmaitól megkímélt, jólétet és békességet árasztó országban. Panaszodik ugyan az elszigeteltségükre, hiszen 1918 őszétől egy olyan, korábban népes követségen dolgozott, ahol összesen hárman maradtak. Az ügyvivő, ő és egy irodista. Üresen tátongtak a pompás épület termei. Mivel már nem létezett a korábban képviselt birodalom (pedig nem sokkal korábban annak fényéből, igaz: leginkább egy-egy kedvező frontesemény nyomán, rájuk is jutott), a diplomáciai testületek nem vettek róluk tudomást, társasági életet számukra immáron csupán a német követtel, báró Konstantin Neurath-tal (1933-tól 1938-ig Adolf Hitler külügyminisztere, majd 1943 augusztusig a cseh-morva protektorátus helytartója) és két diplomatájával (egyikük, Hans Georg von Mackensen, a legendás hadvezér fia, 1933 decemberétől 1937 áprilisáig majd a Birodalom budapesti követe) történő összejöveteleik jelentették.

Ám ezek a kellemetlenségek eltörpültek a nyomasztó jövő árnyékában. „Tudtam, hogy a felszámolási munkák hamarosan befejeződnek, s aztán nekem valóan döntenem kell, hogy maradok a magyar diplomáciai szolgálatban, feltéve, hogy mint egykori osztrák-magyar diplomata és Ófelsége kamarása, az új hatalom embereinek egyáltalán kellem-e.” Azon most ne akadjunk fenn, hogy Barcza remélt olvasójához beszél, s ennek okán a tényektől nem hagyja magát zavartatni. Hiszen az önálló magyar külügyi szolgálatról rendelkező 1918. évi V. néptörvény kimondta, hogy a demokratikus hatalom kész mindazokat a közös szolgálatból átvenni, akik hajlandóak voltak a hűségüket letenni, ami minden ilyen helyzet természetes követelménye.³²

„Ha felosztják a földbirtokokat, akkor a magam és feleségem magánvagyonra minimumra olvad és vége az eddigi jólétnek.” Ebben már volt igazság, bár nem kellett attól tartania, hogy földönfutó lesz. Hiszen a polgári demokratikus forradalom kárpótlás mellett és 250 hold felett rendelkezett a földosztásról.

A nagy jólétnek ellenben valóban vége lett volna.

Visszaemlékezése egyik pontján Barcza köntörfalazás nélkül megmondja, hogy számára nem a várható béke milyensége, hanem egzisztenciájának várható megroppanása okozta a legnagyobb félelmet. Az 1919. februári, márciusi hetek kapcsán írja: még az *addiginál* is nagyobb bizonytalansággal, gondokkal teli jövővel számol, „most nem a többé vagy kevésbé elfogadható békefeltetelekről, hanem otthonunk megmaradásáról vagy elvesztéséről, létehetőségeink elvesztéséről volt szó.”³³

Ezekből a sorokból bizony az is kiviláglik, hogy Barcza valójában messze nem tartotta olyan gyenge hatalomnak Károlyi Mihály rendszerét, mint aminek lépten nyomon beállítja.

Bizony nagyon elképzelte, hogy ilyen világra kell készülnie.

Nem volt ebben semmi egyedí. Tudjuk, hogy Bethlen István életében is volt egy ilyen pillanat.³⁴ Azt is tudjuk, hogy a Három nemzedék c. nevezetes munkájával majd az ellenforradalmi rendszer szellemi

Dénessel és családjával, akik a Tanácsköztársaság győzelme után menekültek Dániába. „Ismét bizalommal nézhettünk a jövőbe” – írja. Kopenhagen 174/78. és 175/79.

³⁰ Kopenhagen 151/54.

³¹ „Ich pflegte immer im Hotel Adlon an der Ecke Unter den Linden und Pariser Platz abzusteigen wo der Betrieb ein recht reger und die Zimmer und die Verköstigung erträglich sind.” Uo. 124/27.

³² Ld. részletesebben Pritz Pál: A magyar külügyi szolgálat keletkezése és története 1930-ig. In. Uó: Magyar diplomácia a két háború között. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1995, 38.

³³ Kopenhagen 163/66. („Jetzt handelte es sich nicht mehr und mehr oder weniger annehmbaren Friedensbedingungen, sondern um den Bestand unserer Heimat und um den Verlust unserer Existenzmöglichkeiten.”)

³⁴ A későbbi miniszterelnök előtt 1919-ben akkor borult be vészesen a horizont, amikor már megérkezett Budapestre az antant Clemenceau nevével fémjelzett ismeretes, június 13-i álnok távirata, de még nem született meg Kun Béla válasza. Bethlen úgy látta, „ha ... Kun Béla elfogadja az antant követeléseit, úgy a szegedi kormány pozíciója tarthatatlanná fog válni, mert ezen esetben a szovjet-kormány elismertetése alig kerülhető el. Meghívásuk Párizsba előre látható, ami oly győzelmet jelentene a szovjet-kormány részére, hogy a szegedi kormány minden tevékenysége meg kell hogy bűnüljön. Erre az eshetőségre számítva, gondoljunk tisztességes visszavonulásra, mert a franciák egész biztosan

alapvetéséhez sokban hozzájáruló Szekfű Gyula 1919 nyarán Babits Mihály előtt szolt arról, a Tanácsköztársaság már túl van a nehezén, konszolidálódni fog.³⁵

Folytathatnánk a sort, de vélhetőleg felesleges. Három igen fontos, igen minőségi, az ellenforradalmi Magyarországon fontos posztokat betöltött ember megnyilatkozását látjuk.

Üzenet ez azoknak – köztük „történészeknek” –, akik a „szervetlen” fejlődésről értekeznek...

*

Szóval a félelem 1919 augusztusára okafogyottá vált, de az átélt alapos ijedelem ott maradt az idegekben. És ahhoz, hogy megkönnyebbedjék a lélek, 1924-ben a vaskosan, 1946-nál is vaskosabban valótlanszínű, ferde beállítások szükségeltettek...

Károlyi Mihály 1918. novemberi belgrádi útja természetesen itt sem maradhatott említetlenül. Közöttük összhang ez esetben sincs. Csupán valótlanságuk fűzi azokat egybe. Itt most nem azt akarja elhíttetni, hogy Károlyi Mihály Belgrádban előnyös békéért könyörgött volna. Nemes egyszerűséggel – és saját későbbi itteni előadásával is ellentmondásba kerülve – az ország kétharmadának az ellenség által történt elfoglalását már 1918 november elejére helyezi. Ezen ő „keveset” csodálkozott, mert „nagyon jól” tudta, hogy Károlyinak „hangosan a világba kiáltott antantbarátsága ellenségeinknél csak gúnyos kacajt váltott ki és helyzetünk semmit sem változott.” Ellenben ezen antantbarátság „az ellenfél jogos megvetését váltotta ki.” s ezért vágta volna Franchet d'Espèrey tábornok Belgrádban Károlyi arcába: 'vous êtes tombés bien bas?'³⁶

*

Az 1946-os emlékiratban Barcza a kopenhágai felszámoló követséggel³⁷ kapcsolatban azt írja, hogy politikai munkájuk megszűnt.³⁸ Ez valóban így volt. Az 1924-es emlékirat ellenben arról is szol, hogy az ügyvivő, gróf Konstantin Deym³⁹ politikai jelentések írására is kapott utasítást az újonnan létesült osztrák Külügyminisztérium számára. Deymnek azonban a legkevésbé sem volt rokonszenves az új osztrák rendszer és ezért soha nem írt politikai jelentést. „Magyarként természetesen még szigorúbban tartottam magam felszámoló feladataimhoz” – írja Barcza György, s ennek kapcsán beszéli el a Károlyi Mihállyal történt, az 1946-os emlékiratban is előadott táviratváltását.

Nincs okunk arra – jóllehet a két távirat szövegét eddig nem sikerült fellelnünk⁴⁰ –, hogy az eset megtörténtét kétségbe vonjuk. Annál is inkább, mivel a két elbeszélés tartalma nagyjából azonos. Eltérés csupán annyi, hogy az 1946-os variáció most is irodalmiasan színesebb.⁴¹ 1924-ben Barcza még jobban

cserbenhagynak bennünket. (...) Mi akartunk szabad elvonulást engedni nekik, és most majd a magunk számára kell szabad elvonulásról gondoskodni. De hová mehetünk mi – extra Hungarian?” E fontos forrást Kelemen Béla nevezetes munkájából (Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez (1919) Szeged, 1923.) Romsics Ignác idézi Bethlen István monográfiájában. Magyarságkutató Intézet, Bp., 1991, 88.

³⁵ Babits Mihály Beszélgetőfüzeteiben olvasható ez. Idézi Rész Imre: Szekfű Gyula, a levéltárnok 1918-1919-ben. In: A negyedik nemzedék és ami utána következik. (Szerk. Ujváry Gábor) Ráció, Bp., 2011, 89.

³⁶ Kopenhagen 154/57.

³⁷ Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása nyomán komoly munkát jelentett a volt közös intézmények, így a külföldi missziók felszámolása. Ez úgy történt, hogy az ún. felszámoló külügyminisztérium irányításával e misszió minimális létszámmal működtek a jelzett feladat elvégzésére bizonyos ideig tovább. Ld. erre még a 10. sz. jegyzetben írottakat.

³⁸ Barcza 1994, I. 122.

³⁹ A derék gróf úr – ahogy Barcza írja – az összeomlás pillanatában tulajdonképpen alig tudta, hogy melyik új országhoz tartozik. - Vajon osztrák, csehszlovák vagy német-e? – töprengett azonosságtudatán. „Én legalább tökéletesen tudatában voltam magyar nemzetiségemnek, és ha az új rezsimmel nem is szimpatizáltam, legalább az állampolgárságom a legkevésbé sem volt kétséges.” (...”ich war mir meiner ungarischen Nationalität wenigstens vollkommen bewusst und wenn ich auch mit dem neuen Régime nicht sympathisierte, so war meine Staatsangehörigkeit wenigstens nicht zweifelhaft.”) Kopenhagen 158/61.

⁴⁰ A Külügyminisztérium 1918/1919-es iratanyaga igencsak töredékes (a forradalmi időknek sem irattermelése sem az megszületett iratok megőrzése érthetően nem szokott a történészeknek kedvezni), végleges válasz csak akkor lesz adható, ha minden olyan hely átvizsgálásra került, ahová ezek a táviratok, ha egyáltalán elkerültek, elkerülhettek. Ami bizonyosan állítható, az az, hogy a Károlyi Mihály levelezését tartalmazó okmánypublikáció- sorozat vonatkozó kötetében még Barcza György neve sem bukkan fel. (Litván György /szerk./: Károlyi Mihály levelezése I. 1905-1920. Akadémiai, Bp., 1978.). És az megemlítendő, hogy Hajdu Tibor Károlyi Mihály életrajzában sincsen nyoma. (Hajdu Tibor: Károlyi Mihály. Politikai életrajz. Kossuth, Bp., 1978.)

⁴¹ Gróf Bánffy Miklós is azok közé tartozott, akiket Károlyi Mihály azért küldött külföldre, hogy az ország akkori mérhetetlen elszigeteltségén valamelyest enyhítsenek, értesüléseket küldjenek haza. Bánffy dániai szerepléséről, sőt még arról is ír 1946-ban Barcza, hogy egy alkalommal ő hozta össze Bánffy-t a kopenhágai magyarokkal, „vagy tizenöt” ottani kereskedővel, iparossal, üzletemberrel.. Barcza 1994, I, 124-125.

tartotta magát a szolid valósághoz. Tehát nem csupán arról ír, hogy (bizonytalan identitású Deym kollégájához hasonlóan) „semmi kedve sem volt” az új kormánnyal kapcsolatba kerülnie, de azt is megemlíti, hogy „nagyon kevés alkalmam volt” az információgyűjtésre, s azt sem rejt véka alá, hogy amit Károlyi Mihálynak válaszolt, az valójában az ottani USA-követtől nyert értesülésen nyugodott.⁴²

*

Amit Barcza György a Tanácsköztársaságról elmond, abból jószerével csupán két mozzanatot érdemes felidézni. Az egyik arról szól, hogy a családjáért aggódó diplomata a budapesti német követségen keresztül kap megnyugtató értesítést: rendben vannak. Olyannyira, hogy az államosított zámori birtokuk élére a Tanácsköztársaság illetékesei Imre testvérét állították.⁴³ Ez az eset is a magyarországi parasztság mély családottságnak okára vet fényt. Hiszen számukra a földosztás hozott volna döntő változást. A birtok államosítása, s annak élén az addigi tulajdonos vezetőként történő szemlélése nem jelentett különösebb élményt.

A család másik birtokán, apósánál Nográdkövesden még ennyi sem történt. A szigorú és tetterős idős úrtól – Barcza szerint – féltek.⁴⁴ Ebben nem vagyunk annyira biztosak, ám akárhogy is történt, a terror elkerülte a családot. Politikai gyilkosságokról – emlékszik vissza – „csak keveset” hallottak, „úgy tűnt, hogy az új urak először a rablásra figyeltek”, nyolc millió magyar(!) került „néhány ezer zsidó”⁴⁵ igája és terrorja alá. A proletárállam leírása egyhangúan ilyen színekben tobzódik. Tollát annyira az indulat vezeti, hogy Kun Béla tisztsége dolgában is vét: először az állítja, hogy ő lett volna az államfő, később ellenben már pontosan megjelöli külügyi népbiztosi tisztét.

Elbeszélésének az a lényege, hogy beismeri: csak hírek és hallomások alapján ír.⁴⁶

*

A román megszállás első heteiről is hallomások (valamint későbbi olvasmányai) alapján ír Barcza György, de szeptemberben két hétre Budapestre érkezett. A két visszaemlékezés nem jelentéktelen eltérésekkel hasonlít egymásra.

A második világháború utáni igen szűkszavú, s regényes. Az 1924-es jóval részletesebb, s – elhallgatásaival együtt is – sokkal pontosabb. Itt azonnal világos lesz utazásának a célja: körültekintés és „személyes sorsa” iránti érdeklődés. Azt is elmondja, hogy a hazájába történő beutazásához Bécsben román vízumot kellett kérnie. Ő a sors iróniájaként említi, hogy egyik volt közös külügyi szolgálatos kollégájától kapja meg a szükséges dokumentumot, ám valójában (igencsak megértjük) egyáltalán nem volt képes az effajta higgadtságra: a Sacher szálló éttermében hozzá barátságosan közeledő volt kollégájával nem hajlandó kezét fogni.⁴⁷

Budapestet „leírhatatlan állapotban” találja. A családdal sok estén át mesélték, cserélték ki élményeiket. A Nemzeti Casinóban a tagok a földszint néhány szobájában találkoztak, mert az egész házat a bolsevik uralom alatt összepiszkolták. Sok korábban elegáns és gazdag tagtársa „kopott” öltönyben üldögélt, „büdös” dohányt szívott, „csaknem élvezhetetlen” húst evett. „De éltünk és ez volt a lényeg.”⁴⁸

Amikor a Külügyminisztériumba érkezett, éppen akkor tartotta meg az újonnan kinevezett külügyminiszter, Sommsich József gróf⁴⁹ bemutatkozó beszédét. (1946-ban csak a királyi Vár nagy termeiben lézengő „egypár” emberről beszél.) Régi kollégák üdvözölték, megbeszélték a helyzetet és biztosítékot kapott, hogy Skandináviában lesz ügyvivő. Ezt az előzmények alapján „logikus”-nak, addigi munkája „kellemes” folytatásának mondja.

⁴² „Durch den in Kopenhagen akkreditierten amerikanischen Gesandten informiert beantwortete ich die Depeche Károlyi in dem Sinne, dass die Entente dem gegenwärtigen ungarischen Régime nur sehr wenig Vertrauen zu schenken vermag, da unsere Regierung viel zu schwach sei und dem Drucke der radikalen Linken immer mehr nachgebe. Solange in Ungarn ein so schwaches und nachgiebiges Régime herrsche und die Ordnung und Sicherheit bei uns gewährleistet werden könne, kann die Entente der ungarischen Republik kein Vertrauen schenken.” Kopenhagen 157/60.

⁴³ Uo. 165/68. – Aztán majd augusztus második megjön Imrének a távirata, hogy a vagyon csorbítatlanul (unversehrt) megvan. Uo. 174/78.

⁴⁴ Uo. Bankszámlájukat - olvassuk - természetesen zárolták, havonta csupán minimális összeget lehetett felvenni.

⁴⁵ Színkálájuk a betegesen perverz idealistáktól az egyszerű szélhámosokig ívelt.

⁴⁶ Kopenhagen 157/70.

⁴⁷ Uo. 177/81. és 178/82.

⁴⁸ Uo. 178/82. – Ugyanez az 1946-os memoárban így fest: „A Casinóban a fenti termék még zárva voltak, néhány földszinti különszobában jöttek össze a tagok, itt ettek krumplicevest, köleskását és ami éppen volt.” Barcza 1994, I. 131.

⁴⁹ 1919. szeptember 11-től 1920. március 15-ig volt külügyminiszter.

„Aki jött – „emlékszik” vissza 1946-ban – megfogták, leültették egy íróasztal mellé”.⁵⁰ Éppen nem így lehetett. A szükös anyagiakhoz képest voltak ott már bizony jó néhányan. (Abban ellenben Barczának minden bizonnyal igaza lehet, hogy dolguk „nem sok volt”.⁵¹) Leginkább azok, akik a forradalmak idején szolgálatot vállaltak. Ők most értelemszerűen kompromittáltak lettek. De megoldották helyzetüket. Olyan igazoló bizottság révén, amelynek minden tagja „kompromittált” volt. Ám megjöttek a nem kompromittáltak. Mint most Barcza György. Akik úgy gondolták, hogy ütött az igazság órája.

De az csak nem akart megszólalni.

„Az új magyar Külügyminisztérium annak idején – állítja Barcza György – nagyon káros és nem mindig szerencsésen kiválasztott elemekből állt. Új diplomáciánk törzsét *természetesen* azok a magyar diplomaták képezték, akik a közös szolgálatban voltak és ebben az erkölcsileg magasan álló, előkelő testületben a szükséges gyakorlatot már elsajátították. Újonnan felvettek néhány személyt, akik a Földművelésügyi- és a Kereskedelemügyi Minisztériumnak a szaktudósítói voltak, akik ebben a minőségükben már hosszabb ideig külföldön voltak, és *valamelyest* az idegen nyelvekben járatosak voltak. Aztán még az egyes szaktárcáktól vettek fel tisztviselőket, hogy a jogi és gazdasági területen szerzett jártasságukkal ezeken a területeken dolgozzanak a minisztériumban.” (Kiemelések – P.P.)

Való igaz, hogy a garnitúra ebből a három elemből formálódott ki. Ám, ami Barczának természetes volt, az éppen nem volt természetes a hajdan volt szaktudósítóknak, akik magukat Barcza minősítésénél messze jobbnak tartották. De ők – a szaktudósítók – voltak kevesebben, még ha voltak is szövetségeseik. Azok, akik nem a közös szolgálatból, hanem a hazai miniszteriális gyakorlatból, vármegyei szolgálatból jöttek. (Nem szólva a hazai közvélemény széles köreiről, amelynek tagjai ugyancsak nem szívlelték ezeket az un. „ballplatziákat”, akiknek magyarságában fölöttébb kételkedtek, s ezért ugyancsak támadták azt a külügyi vezetést, amely nekik – úgymond – túlzottan nagy teret engedett.)

A küzdelem pillanatnyi állása az lett, hogy „garanciát adtak” Barczának a skandináviai ügyvivőségre.⁵² Ennek ismeretében látható meg az 1946-os visszaemlékezés vonatkozó mondatának értelme: „Velem közölték, hogy csak utazzam vissza Koppenhágába, mert ügyvivői minőségben ott fogok maradni.”⁵³

Csak menjen.

És ebből következően aligha örülhetett meg „rendkívül” annak, hogy visszaküldték Dániába.

Barcza Györgyöt természetesen nem az akkori magyarországi miserábilis viszonyok, hanem a remélt perspektíva vonzotta. Amely majd valóban megnyílik előtte. Hiszen 1925 októberétől a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, 1927 szeptemberétől pedig 1938 májusáig (az egész két háború közötti magyar diplomáciában páratlanul hosszú ideig) az Apostoli Szentszék mellett képviseli hazánkat, hogy azután a diplomáciai viszony Nagy-Britannia részéről 1941. április 6-án történt megszakításáig londoni követ legyen.

Barcza Györgynek sokáig olyanok voltak az életkörülményei, hogy Berlinben az Adlonban, Bécsben a Sacherben, Rómában a Palace-ban szállt meg. Számára ez volt a természetes, ha úgy tetszik – láttuk –, a még elviselhető.

Ám legalább ennyire fontos volt számára, hogy az élvonalban legyen. Hiszen lehet ilyen szállókban lakni, földi javakban dúskálni majdhogynem zéró-embereknek is. Sőt.

Barcza György azonban lényegi dolgok formálására hivatott férfiú volt. Aki semmivel sem tartotta magát kevesebbre – mondjuk – gróf Csáky Istvánnál, Bárdossy Lászlónál. Aki – miután pályája derékba tört, miután kénytelen volt látni, hogy semmilyen érdemi eszköz nem maradt kezében a második világháború örvényében vesztébe rohanó ország végzetének elhárítására, akkor már Kállay Miklós miniszterelnökről, Horthy Miklós kormányzóról is nagyon kemény szavakat formál.

Kemény szavakat, amelyek majd az 1946-ban elkészülő visszaemlékezéseiben lelnek otthont és értelmet. Abban a memoárban, amelynek zöme ugyan csak 1994-ben lát napvilágot, de amelynek meglétét azért keringő hírek, részpublicációk is terjesztik.

Így lesz aztán Barcza György az, akinek „személyét valóságos legenda övezi a magyar történeti és memoárirodalomban.”⁵⁴

⁵⁰ Barcza 1994, I, 131-132., Történelmi Szemle 2010. 3. sz. 351.

⁵¹ Uo.

⁵² Miután Barcza október 31-én bezárta a követséget (ld. erre a 10. jegyzetet), másnap bejelentkezett Scavenius Erik dán külügyminiszternél, aki fogadta. Barcza közölte vele, hogy a magyar kormány őt bízta meg Magyarország képviselőjével Dániában, Svédországban és Finnországban is, s hozzátette, hogy megbízólevelet nem tud bemutatni, „mert azt majd később küldik meg.” A külügyminiszter válaszában ugyan szót ejtette a bejelentés szokatlan módjáról, de mint régen ismert embert elismerte őt Magyarország „de facto képviselőjének ügyvivői minőségben”. - Barcza 1994, I, 134.

⁵³ Uo. 132.

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Pritz Pál: Emlékirat és napló, avagy emlékirat a naplóban. (*Barcza György memoárjairól*) *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol.3. No.2 (2012 Nyár) 9 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*

---

⁵⁴ Uo. 5. (A Kiadónak a kötet élére illesztett tájékoztatója első mondatában.)